

Informacje o książce

Autorka: Agnieszka Teterycz-Puzio

Wydawca: Avalon

Rok wydania 2015

Stron: 194

Wymiary: 21,1 x 15 x 1,7 cm

Oprawa: twarda/miękka

ISBN: 978-83-7730-152-4 (opr. twarda), 978-83-7730-151-7 (opr. miękka)

Recenzja

Koniec XIII i początek XIV wieku to w Polsce okres największego rozbicia dzielnicowego. Wśród coraz liczniejszych książąt piastowskich zaledwie kilku miało szansę zostać zjednoczycielami królestwa. Większość musiała zadowolić się pośledniejszą rolą. Wielu skoncentrowanych było głównie na sprawach lokalnych. Dbali o swoje władztwo i jego poszerzenie, jednak wielka polityka upominała się o nich, przynajmniej od czasu do czasu. Niekiedy odgrywali w niej istotną rolę. Częściej jednak stanowili dopełnienie koalicji montowanych przez potężniejszych od nich. Jednym z takich książąt był Bolesław II Mazowiecki. To co wiemy o księciu starała się zebrać Agnieszka Teterycz-Puzio. Autorka jest profesorem, wykładowcą Akademii Pomorskiej w Słupsku. Specjalizuje się w dziejach średniowiecza, w szczególności w procesach zachodzących w Małopolsce i na Mazowszu w okresie rozbicia dzielnicowego (stosunki małopolsko-mazowieckie, pozycja możnowładztwa, organizacja administracyjna).

Książka podzielona została na sześć rozdziałów. Poza tym wśród dodatków na końcu znajdziemy aneksy (wykaz dokumentów Bolesława II wraz z krótkim opisem), indeks osób i indeks nazw geograficznych oraz pojęć. Cztery pierwsze rozdziały przedstawiają życie księcia w ujęciu chronologicznym. Dwa ostatnie poświęcono omówieniu książęcego otoczenia, w tym poszczególnych urzędów funkcjonujących za jego czasów w księstwie mazowieckim oraz zagadnieniom gospodarczym, czyli nadaniom i fundacjom, a także tytułaturze i podziałom terytorialnym Mazowsza.

Rozdział pierwszy ukazuje okres poprzedzający rządy Bolesława II i jego brata Konrada II. Stanowi on swego rodzaju wprowadzenie do jego panowania. Autorka omówiła w nim na tle

ogólnopolskim sytuację jaka zaistniała po śmierci Konrada Mazowieckiego, tj. narastający konflikt między jego synami, księciem kujawskim i sieradzko-łęczyckim Kazimierzem I i księciem mazowieckim Siemowitem I, trwający od lat 50-tych XIII wieku. Jego przesilenie nastąpiło w 1262 roku, kiedy to Litwini, prawdopodobnie wspólnie z Prusami, napadli na gród Jazdów, w którym przebywał Siemowit I. Gród został zdobyty i zniszczony, a księcia zabito. Według jednego ze źródeł jego ciało zostało spalone przez najeźdźców. Do niewoli dostał się też syn księcia Konrad, późniejszy książę czerski Konrad II, jednak dość szybko z niej powrócił. Przedwczesna śmierć Siemowita I sprawiła, że władzę nad księstwem w imieniu małoletnich synów przejęła jako regentka jego żona Perejasława. Opis jej rządów opiekuńczych zamyka rozdział pierwszy.

W rozdziale drugim autorka przedstawia początkowy okres rządów Bolesława II w księstwie płockim, czyli zachodniej części dzisiejszego Mazowsza. Podobnie jak w przypadku Kazimierza I i Siemowita I, był to czas nieustannych konfliktów obu braci, tj. Bolesława II i władającego wschodnią częścią Mazowsza Konrada II. Doprowadziły one dawne księstwo mazowieckie do ruiny. Obie strony korzystały w walkach z pomocy sojuszników – Litwinów i Rusinów, którzy ciągle pustoszyli Mazowsze. Autorka wiele pisze o meandrach ówczesnej polityki obu Siemomysłowiców, prowadzonej z aktywnym udziałem książąt litewskich i halicko-włodzimierskich, a także innych władców piastowskich. Szczególną rolę odgrywali tu rzecz jasna władcy Krakowa – Bolesław Wstydlawy i Leszek Czarny. Pierwotną przyczyną konfliktu był nierówny podział ojcowizny dokonany przez Konrada II, który Bolesław II chciał zmienić. Kolejną, chronologicznie późniejszą przyczynę stanowiły ambicje Konrada II, który liczył na to, że odziedziczy po Bolesławie Wstydlawym jego władztwo wraz ze stołecznym Krakowem. W samym środku rozdziału znajdziemy „przerywnik” w postaci analizy pieczęci Bolesława II i Konrada II na tle innych pieczęci z tego okresu.

Rozdział trzeci poświęcony został okresowi rozpoczynającemu się około 1288 roku, kiedy konflikt między Bolesławem II a Konradem II zaczyna stopniowo wygasać wobec narastającej rywalizacji o tron krakowski po śmierci Leszka Czarnego. Zamyka go śmierć Konrada II w 1294 roku, w wyniku której Bolesław II przejmuje dzielnicę bezdzietnego brata. Po tym jak szereg działań, które miały mu przynieść upragniony tron krakowski zawiodło, Konrad II decyduje się w 1289 roku poprzeć starania brata wybranego przez możnych krakowskich następcą Leszka Czarnego. Ceną za to ma być ziemia sandomierska. Elity polityczne Krakowa szybko zmieniają jednak zdanie. Sytuację stara się wykorzystać sojusznik księcia płockiego – Władysław Łokietek, który rozpoczyna starania o tron krakowski dla siebie. W międzyczasie, na krótko władzę nad ziemią krakowską udaje się przechwycić ambitnemu księciu wrocławskiemu Henrykowi IV Probusowi. Szybko pojawia się jednak potentat, wobec którego piastowscy książęta okazują się bezsilni. Jest nim król czeski Wacław II. Znaczną część rozdziału autorka poświęca polityce czeskiej wobec ziem polskich, w tym wobec księstwa Bolesława II, oraz temu jak zmieniały się w tym okresie relacje Bolesława II i Władysława Łokietka.

W rozdziale czwartym przedstawiono najdłuższą, bo niemal dwudziestoletnią (1294-1313) część panowania Bolesława II, kiedy to po śmierci brata Konrada II zostaje on władcą całego Mazowsza. Motywem przewodnim jest polityka prowadzona przez Bolesława II względem czeskiego hegemonu i zawiązująca się nić współpracy z Władysławem Łokietkiem. To owe tytułowe szlaki ku jedności. Jednak szczerze powiedziawszy trudno je pośród wywodów autorki

jakoś wyraźniej dostrzec. Począwszy od 1300 roku analizuje ona postawę Bolesława II w kilku decydujących dla losów zjednoczenia momentach i dochodzi do wniosku, że mniej lub bardziej jawnie starał się wspierać dążenia Władysława Łokietka do zjednoczenia państwa. Sam, wraz z rządzonym przez siebie księstwem, nie zamierzał w tym uczestniczyć, gdyż prowadziłoby to do wchłonięcia jego ziem przez odradzające się Królestwo Polskie. Uważał jednak, że objęcie władzy w Krakowie przez Władysława Łokietka będzie dla niego najlepszym możliwym rozwiązaniem. Dalsza część rozdziału dotyczy podziału księstwa mazowieckiego między synów Bolesława II, którym na próbę wydzielal on władztwa już za swojego życia, oraz śmierci księcia.

Biografię zamykają dwa rozdziały poświęcone wybranym sferom związanym z działalnością księcia. Rozdział piąty to omówienie urzędów funkcjonujących na Mazowszu za czasów Bolesława II i Konrada II, a także otoczenia księcia i jego kancelarii. Odrębne podrozdziały dotyczą biskupów płockich i świeckich odbiorców dokumentów książęcych. Wśród urzędów zaskakuje pedagog, rozumiany przez autorkę jako wychowawca synów książęcych. Wyjątkowo enigmatycznie opisano urząd rządcy (włodarza). Rozdział szósty otwierają bardzo ciekawe rozważania o tytułaturze i zasięgu terytorialnym Mazowsza. Okazuje się, że dość długo jako Mazowsze rozumiana była jedynie północna część ówczesnego księstwa mazowieckiego. Część południową, stanowiącą w czasach Bolesława II księstwo czerskie, traktowano odrębnie, także po śmierci Konrada II. Dopiero w pierwszej połowie XIV wieku dochodzi do rozciągnięcia nazwy „Mazowsze” na dawne księstwo czerskie. Dalszą część rozdziału zajmuje omówienie nadań i lokacji książęcych. Dużo uwagi poświęca autorka lokacji Płocka. Należy też wspomnieć, że z tamtych czasów pochodzą pierwsze wzmianki o Warszawie.

Książka zaopatrzona została w bogaty aparat naukowy. Już sam tytuł sugeruje jej ideę przewodnią, jaką jest podążanie czy przebywanie księcia Bolesława II na szlakach ku jedności Królestwa Polskiego. Jemu samemu nie było dane do tej jedności doprowadzić, ale wspierał w tym dziele Władysława Łokietka, któremu udało się ją w sposób trwały odbudować. Choć autorka poświęca relacjom obu władców sporo uwagi, chyba nie do końca udało jej się uchwycić zmiany postawy politycznej Bolesława II oraz motywy, które nim kierowały. Jej analiza wydaje się miejscami powierzchowna. Dość skąpo opisano także ostatni, długi okres rządów księcia, poświęcając mu tyle samo miejsca, co wcześniejszemu, zaledwie kilkuletniemu. Bolesław II występuje tu raczej jako tło dla działań Władysława Łokietka.

Autorce zarzuca się, zarówno w przypadku tej publikacji, jak i biografii księcia Henryka Sandomierskiego (A. Teterycz-Puzio, *Henryk Sandomierski. Polski krzyżowiec (1126/1133 – 18 X 1166)*, Kraków 2009) brak własnych ustaleń naukowych i powielanie jedynie tez i wniosków innych badaczy. O ile w przypadku tamtej biografii nie do końca mogę się zgodzić, a przyczynę takiego, a nie innego kształtu wywodów autorki upatrywałbym raczej w bardzo skromnej liczbie źródeł poświęconych bezpośrednio Henrykowi Sandomierskiemu i konieczności zajmowania się ogólniejszymi zagadnieniami szeroko już w literaturze omówionymi, o tyle tutaj trudno pewnych rzeczy nie zauważyć. W wielu miejscach autorka wskazuje w tekście nazwisko innego historyka, na którego się powołuje. Być może gdyby przynajmniej w części przeniosła tego typu informacje do przypisów, nie rzucaloby się to tak w oczy (mam tu jednak pewne wątpliwości od strony prawnoautorskiej). Charakterystyczna jest także duża szczegółowość niektórych podrozdziałów

obejmujących okres życia Bolesława II, ale w ograniczonym stopniu odnoszących się do niego samego. Książka stanowi więc głównie kompilację wiedzy na temat księcia Bolesława II i czasów, w których przyszło mu żyć.

Od strony edytorskiej warto pochwalić wydawnictwo za to, że w tekście prawie w ogóle nie ma literówek, a także za redakcję. W książce znalazło się kilka wkładek w postaci czarno-białych zdjęć, grafik, drzew genealogicznych i mapek. Zwłaszcza te ostatnie są cenne i pomagają orientować się w wywodach autorki. Niepotrzebne wydaje się jedynie powtarzanie kilkanaście razy na odwrocie każdej kolejnej wkładki jednego i tego samego cytatu o Bolesławie II, zaczerpniętego z kroniki Jana Długosza: *...bardzo surowy, ale rozsądny i sprawiedliwy książę, tępiciel i wróg złodziei, rabusiów i złoczyńców*.

Podsumowując, książka z pewnością warta jest uwagi, zwłaszcza czytelników interesujących się epoką średniowiecza i okresem rozbicia dzielnicowego w Polsce. Pozwala poznać władcę mało znanego albo wręcz nieznanego, którego działalność splata się z losami Władysława Łokietka – „małego tytana” tamtych czasów, na szlakach prowadzących ku jedności Królestwa Polskiego. Bolesław II Mazowiecki był tym spośród książąt piastowskich, któremu choć sam nie podjął się roli zjednoczyciela, udało się odegrać w procesach zjednoczeniowych istotną i zarazem pozytywną rolę, przy jednoczesnym zachowaniu swojego władztwa.

Autor: *Raleen*

Opublikowano 31.01.2018 r.